

Презентація Presentation

Історія декоративного мистецтва України : у 5 т. / [голов. ред. Г. Скрипник] ; НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. – Київ, 2007. – Т. 2. – 334 с. ; 2009. – Т. 3. – 516 с. ; 2010. – Т. 1. – 680 с. ; 2011. – Т. 4. – 512 с. ; 2016. – Т. 5. – 546 с.

В Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України вийшла друком «Історія декоративного мистецтва України» в п'яти томах, у якій розглянуто розвиток цієї галузі культури від перших проявів, ще за доісторичних часів, і до сьогодення.

Підготовка й видання цієї узагальнюючої праці продиктована вимогою часу та соціокультурними запитами сучасного українства, адже нова суспільно-політична дійсність незалежної України зумовлює потребу кардинальної переоцінки етнокультурної й мистецької спадщини народу і її нової інтерпретації гуманітарними науками. Ця праця є вагомим складовим елементом комплексного фундаментального проекту, що передбачає опублікування багатотомних видань й енциклопедій з українського образотворчого мистецтва, театрознав-

ства, етнології та фольклористики, що його було започатковано в Інституті і який успішно реалізується.

Сучасний стан розвитку українського мистецтвознавства, рівень його наукового потенціалу та дослідницького набутку дають можливість сьогодні здійснити підготовку й видання «Історії декоративного мистецтва України».

Цілком природно, що при розробці концепції нинішнього видання «Історії декоративного мистецтва України» було враховано досвід попередніх видань.

Створенню фундаментальної п'яти-томної «Історії декоративного мистецтва України» передувала багатолітня робота мистецтвознавців Інституту та колег з інших наукових установ України. Незважаючи на неодноразові спроби комплексного дослідження народномистецької спадщини

в його історичній ретроспективі, досі такого видання не існувало. У новому виданні автори намагалися подати якомога повнішу й ціліснішу картину розвитку цього виду мистецтва в межах нинішньої території України.

Значно розширено фактологічну базу, повернуто багато імен, цілих мистецьких явищ і періодів у розвитку української культури, що замовчувалися за радянських часів. До наукового обігу введено нові твори, широко репрезентовано пам'ятки сакрального мистецтва, про які не згадувалося в часи атеїзму, – унікальні твори церковного шитва, металевої пластики, дерев'яні різьблені іконостаси тощо; із позицій сучасного мистецтвознавства вперше простежено розвиток художніх стилів, зокрема бароко, класицизму, модерну та інших, у декоративному мистецтві, їх опосередковану інтерпретацію в народному мистецтві.

Декоративне мистецтво, яке охоплює цілий комплекс різноманітних видів і напрямів, є цілісною живою системою, що розвивається у сфері народного мистецтва, художніх промислів та творчості художників-професіоналів. Саме ці сфери творчої діяльності, маючи певні точки дотику, водночас розвиваються за різними законами творення і ставлення до традицій, новаторства й загалом світосприйняття навколишньої дійсності.

Принципово важливим при написанні «Історії...» є те, що автори розділів відійшли від дослідження та класифікації народного мистецтва як галузі матеріальної культури, у якій переважає утилітарний принцип. У теоретичному плані ця галузь належить до пріоритетів духовної культури, а діяльність народних майстрів розглядається як художньо-естетична.

У кожному з п'яти томів «Історії...» акцентовано своєрідність розвитку художнього життя регіонів України, формування локальних мистецьких традицій; проаналізовано активні взаємодії та взаємовпливи українського мистецтва й західно-європейської та східної мистецьких традицій; утверджено органічне входження української культури у світовий мистецький контекст. Саме тому в основу згаданого ви-

дання вперше в українському мистецтвознавстві покладено чітку концепцію розгляду декоративного мистецтва в усій різноманітності й багатогранності його проявів. Це насамперед роль і значення народного мистецтва в системі духовної та матеріальної культури, у формуванні художнього ансамблю й предметного середовища; взаємозв'язок і взаємовпливи народного та професійного мистецтва на різних історичних етапах; аналіз художніх стилів та їх подальша інтерпретація в народному мистецтві; семантика й образність орнаменту. Важливе місце займають питання ролі декоративного мистецтва в опорядженні храмових комплексів, значення церковного шитва, виробів з металу, різьблення в церковному богослужінні, їх богословської символіки. Матеріал видання ґрунтується на глибокому вивченні й опрацюванні музейних колекцій, архівних та польових досліджень.

Перший том «Історії...» – «Від найдавніших часів до пізнього середньовіччя» (голов. ред. Г. Скрипник, наук. ред. Т. Кара-Васильєва, відп. ред. З. Косицька) – охоплює величезний історичний період – від доби пізнього палеоліту до середньовіччя включно. У цей час у межах нинішньої території України проживало безліч племен і народів, різних за своїм етнічним та культурним походженням.

У своїх статтях автори «Історії...» на основі аналізу пам'яток археології намагалися з'ясувати і простежити перші прояви, перші кроки художньої творчості, що на наших землях почалося на завершальному етапі становлення первісної (розумної) людини.

Первісне мистецтво відіграло важливу роль у пізнанні людиною світу, її естетичному й соціальному розвитку, саме в цей час з'явилися знаки, символи абстрактних понять. У першому томі охарактеризовано мистецтво кочових племен Північного Причорномор'я – кімерійців, скіфів, сарматів, а також мистецтво античних міст, що становить винятковий інтерес, оскільки традиції цього часу були творчо засвоєні і знайшли свою інтерпретацію в подальшому поступі історії, своєрідно інтерпретова-

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

ні слов'янами й відіграли помітну роль у розвитку мистецтва Київської Русі, якому приділено особливу увагу. Високого рівня розвиток декоративного мистецтва досяг у XIV–XVI ст., твори цієї доби є гідним внеском у скарбницю європейської та світової культури.

Другий том «Історії...» – «Мистецтво XVII–XVIII століття» (голов. ред. Г. Скрипник, наук. ред. Т. Кара-Васильєва, відп. ред. З. Косицька) – присвячено декоративному мистецтву України XVII–XVIII ст., яке значно збагатило історію української культури новими творами, тенденціями й художніми явищами, незважаючи на розподіл території і створення складної картини суспільно-політичного, релігійного та культурного життя країни. Розвою української культури сприяло національно-культурне відродження, що відбулося наприкінці XVII ст., становлення козацько-гетьманської держави – Гетьманщини.

Важливу роль відігравала Запорозька Січ. Це час розквіту культурно-освітнього руху, розбудови монастирського життя, чому сприяла меценатська діяльність гетьманів, козацького старшинства, які вели будівництво, щедро оздоблювали храми та монастирі. Це активно впливало на розквіт усіх видів декоративного мистецтва, стимулювало інтенсивний розвиток цехового, а згодом – мануфактурного виробництва, міських і сільських ремесел. Уперше в українському мистецтвознавстві всі види й жанри декоративного мистецтва проаналізовано під кутом зору еволюції художніх стилів – спочатку Ренесансу, а згодом бароко і рококо.

Третій том «Історії...» – «Мистецтво XIX століття» (голов. ред. Г. Скрипник, наук. ред. Т. Кара-Васильєва, відп. ред. Н. Студинець) – присвячено декоративному мистецтву України кінця XVIII – початку XX ст. Автори намагалися якнайповніше висвітлити розвиток усіх видів і жанрів мистецтва цього періоду – ткацтва, килимарства, вишивки, вибійки, гончарства, різьблення, металообробки, малювання, витинанки тощо. Акцентовано увагу на тому, що в цей час селянське мистецтво – невід'ємна складова народного побуту,

віддзеркалення етносвітогляду й законів буття нації, важливий засіб збереження традиції, забезпечення її безперервності в просторі та часі.

Чітко простежено й виявлено, що XIX ст. – класичний період розвитку народного мистецтва, зародження домашніх промислів, водночас – це важливий період розвитку капіталістичних відносин, піднесення промисловості, виникнення цілого ряду фарфоро-фаянсових, ткацьких, шкіряних, ливарних, суконних, склоробних підприємств, перетворення їх на значні центри виробництва. Автори тому в розділах намагалися продемонструвати шляхи утвердження нових засад промислового виробництва, принципів співпраці народних майстрів і професійних художників, запровадження європейських технологічних новацій.

Новаторством цього тому є те, що вперше в українському мистецтвознавстві всі види й жанри декоративного мистецтва розглянуто з погляду еволюції художніх стилів – пізнього класицизму (ампіру), історизму, еkleктики, модерну, який тільки зароджувався в Україні.

Четвертий та п'ятий томи «Історії...» присвячено декоративному мистецтву XX ст., яке з позицій сучасного мистецтвознавства потребує перегляду та кардинального переосмислення.

У Четвертому томі «Історії...» – «Народне мистецтво та художні промисли XX століття» (голов. ред. Г. Скрипник, наук. ред. Т. Кара-Васильєва, відп. ред. О. Клименко) уперше в мистецтвознавчій практиці автори пішли шляхом окремого розгляду творчості майстрів народного мистецтва провідних осередків різних регіонів, діяльності земських майстерень та підприємств системи художніх промислів.

Зазначено, що еволюційні процеси й революційні катаклізми зумовлювали складну панораму художнього життя України протягом усього XX ст. Відбувалися кардинальні зміни в соціальній галузі, політичних орієнтирах, економіці та суспільній психології, що значною мірою позначилося на розвитку культури й мистецтва, зокрема народного.

П'ятий том «Історії...» – «Мистецтво ХХ – початку ХХІ століття» (голов. ред. Г. Скрипник, наук. ред. Т. Кара-Васильєва, відп. ред. З. Чегусова) – присвячено системному аналізу творчих процесів у галузі декоративного мистецтва впродовж ХХ ст. Автори тому на основі комплексного вивчення й аналізу найважливіших образно-пластичних концепцій ХХ ст. висвітлили розвиток основних видів декоративного мистецтва, таких як кераміка, фарфор, фаянс, скло, вітраж, гобелен, художнє ткацтво, вишивка, розпис на тканині, церковна пластика, ювелірне мистецтво, дерево, костюм, новаційний текстиль. Уперше в українському мистецтвознавстві створено цілісну картину еволюційного розвитку українського декоративного мистецтва в історико-художньому процесі ХХ ст., яка відтворює шлях митців від класичних форм у стилях історизму (еклектики), модерну, ар-деко, конструктивізму початку століття, через псевдокласичні форми тоталітарного мистецтва 1930–1950-х років, неофольклоризм та утилітарну конструктивність форм 1960-х років, необарокову надмірність скульптурно-зображальних мотивів 1970–1980-х років, до полістилізму 1990-х – початку 2000-х років.

У роботі над написанням «Історії декоративного мистецтва України» взяли участь фахівці як Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського, так і археологи, історики Інституту археології НАН України, провідні мистецтвознавці Національної львівської академії мистецтв, Інституту народознавства НАН України, вітчизняних мистецтвознавчих інститутів і кафедр, музеїв.

Неабияку допомогу щодо вивчення колекцій та ілюстрування матеріалів надали провідні музеї України, Польщі, Словаччини, Росії.

Авторський колектив і редакційна колегія свідомі того, що не всі завдання, які стоять перед мистецтвознавчою наукою в плані вивчення й висвітлення історії декоративного мистецтва, вирішені та вичерпно з'ясовані в цьому виданні. Не всі періоди розвитку і не всі його види, осередки, персоналії митців вивчено однаковою мірою. Це завдання мистецтвознавчої науки на майбутнє.

Особливо слід відзначити високопрофесійне багатоілюстроване художнє оформлення «Історії декоративного мистецтва України», що вийшла друком в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. Відповідальним редактором видання є О. Щербак, редактором – Н. Джумаєва, комп'ютерна верстка – О. Михолат, які забезпечили високий науково-художній і поліграфічний рівень цього капітального видання.

Презентація «Історії декоративного мистецтва України» відбулася 25 січня 2017 року в Національному музеї українського народного декоративного мистецтва, адже саме тут зберігається одна з найбільших в Україні колекцій традиційного народного та професійного декоративного мистецтва України. Значну частину ілюстрацій до розділів склали саме фотозображення творів музейного зібрання.

Тетяна Кара-Васильєва